

*Stručni rad
Profesional paper*

JEL Classification: K30

Senad Tabaković* • Maja Ploćo** • Bojana Linkl***

ROK OGRANIČENJA UTVRĐIVANJA KRIVIČNE ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA U KRIVIČNOM POSTUPKU

STATUTE OF LIMITATIONS OF DETERMINING THE CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS

Sažetak

*U kaznenopravnom sustavu postoji zastara kaznenog progona počinitelja kaznenog djela. Kazneni zakon kao počinitelja kaznenog djela prepoznaje samo fizičku osobu, ali i pravnu osobu poziva se na kaznenu odgovornost koja zbog svog specifičnog položaja u kaznenom pravu ne može biti počinitelj kaznenog djela, ali može biti odgovorna i pozvana na kaznenu odgovornost. Zastara utvrđivanja odgovornosti pravnih osoba u zakonodavstvu BiH regulirana je Kaznenim zakonom BiH, kaznenim zakonima entiteta i Distrikta Brčko, te Zakonom o kaznenom postupku države, entiteta i Brčkog Okrug. Zakonodavac ne izdvaja kaznena djela za koja pravna osoba može biti krivično odgovorna. Ovisi o okolnostima i prirodi kaznenog djela, a zastarjelost kaznenog progona počinitelja, a time i odgovornosti pravnih osoba, ovisi o kaznenom djelu. U usporednom pravu, prvenstveno u zemljama u okruženju, pitanje kaznene odgovornosti pravnih osoba regulirano je propisima *lex specialis*, što u BiH nije slučaj. **Ključne riječi:** zastara, kaznena odgovornost, pravne osobe, kazneni postupak.*

Abstract

In the criminal law system, there exists the statute of limitations of criminal prosecution of the perpetrator of the criminal offence. The criminal legislation recognizes only the natural person as the perpetrator of the criminal offence, likewise the legal entity is to be held criminally liable, which legal entity due to its specific position in the criminal law cannot be the perpetrator of the criminal offence, however it may be liable and held to criminal liability. The statute of limitations of determining the liability of legal entities in the legislation of BiH is defined under the BiH Criminal Code, criminal codes of the entities and the District Brčko, as well as the Criminal Procedure Code of the state, entities and

the District Brčko. The legislator does not single out criminal offences for which legal entity can be held criminally liable. That depends on circumstances and the nature of the criminal offence. The statute of limitations of criminal prosecution of the perpetrator, as well as liability of legal entities depends on the criminal offence itself. In the comparative law, primarily in the countries in surrounding, the issue of criminal liability of legal entities is defined under lex specialis regulations, which is not the case in BiH.

Key words: *statute of limitations, criminal liability, legal entities, criminal proceedings.*

UVOD

Država je najznačajniji faktor organizacije društva kako u historijskom kontekstu, tako i danas. U skladu sa njenom primarnom funkcijom, država je dužna štititi sve one koji se nalaze pod njenom jurisdikcijom uspostavljanjem adekvatnog sistema zaštite i sigurnosti. U tu svrhu primarno je neophodno uspostaviti efikasan pravni sistem sa primjenjivim propisima kojima će osigurati potpunu zaštitu i sigurnost svim subjektima na svom teritoriju. Jedan od osnovnih elemenata države pored stanovništva i teritorije je suverena vlast. Ovaj element daje državi ekskluzivno pravo na pružanje zaštite i bezbjednosti pa i koristeći monopol fizičke prisile ukoliko je to potrebno. Postavlja se pitanje uspostave adekvatnog sistema, kada država nije u stanju da utvrdi propis kojim će urediti pitanje odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se mogu izreći pravnim licima te pravila i način odlučivanja o odgovornosti pravnih lica.

U Bosni i Hercegovini, ovo pitanje regulisano je na isti način krivičnim zakonima na nivou države, zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH, sva četiri zakona za utvrđivanje krivične odgovornosti i zastaru krivičnog gonjenja pravnih lica upućuju na primjenu odredbi koje se odnose na fizička lica. Potrebno je odgovoriti na pitanje, kako na pravno lice primjeniti odredbu koja se odnosi na fizičko lice, kada pravno lice ne može biti izvršilac krivičnog djela, odnosno kada pravno lice ne može izvršiti radnje koje može izvršiti fizičko lice.

1. PRIVREDNA DRUŠTVA

Najznačajniji organizacijski oblik obavljanja privrednih djelatnosti su privredna društva. Pravno lice je društvena tvorevina, sačinjena od ljudi i imovine, kojoj je priznato svojstvo subjekta prava. Čovjek kao individua samo izuzetno može sam obavljati neku privrednu djelatnost jer moderna tehnika, tehnologija i utakmica na tržištu zahtijevaju obavljanje privredne djelatnosti povezivanjem rada i sredstava više ljudi. Prema članu 3. Zakona o privrednim društvima Federacije BiH pravne forme privrednih društava mogu biti: društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću (ortačko društvo), komanditno društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i dioničko društvo (otvoreno i zatvoreno). Za razliku od komanditnog i društva s neograničenom solidarnom odgovornošću kao društva lica, društvo sa ograničenom odgovornošću i dioničko društvo se klasifikuju kao

društva kapitala s obzirom da se odnosi unutar tih društava zasnivaju prema uloženom kapitalu članova, odnosno dioničar (Mićović M:2010:27). Osnivanje privrednih subjekata podrazumijeva više propisanih pravnih i faktičkih radnji od strane osnivača (jednog ili više) i nadležnog organa.

Pravna teorija uporednog prava poznaje tri osnovna sistema po kojima se osnivaju privredna društva:

- sistem koncesije,
- normativni sistem i
- sistem zakona ili upravnog akta (Čović Š, 2003:50).

Normativni sistem, za razliku od koncesionog koji podrazumijeva jak uticaj države i sistema zakona ili upravnog akta koji se primjenjuje kod osnivanja privrednih subjekata u javnom sektoru, polazi od pretpostavke slobodnog obavljanja privrednih aktivnosti koje su dozvoljene svakom licu pod istim uslovima. Svako lice, domaće ili strano, pravno ili fizičko, po ispunjavanju zakonom utvrđenih uslova slobodno je podnijeti zahtjev za osnivanje i registraciju željenog privrednog društva, nadležnom državnim organu koji će udovoljiti njegovom zahtjevu s obzirom da je uloga nadležnog državnog organa svedena samo na obezbjeđenje provođenja zakona u pogledu uslova i postupka osnivanja, a ne i u ispitivanju opravdanosti osnivanja. Kada je riječ o ograničenjima za upis u registar, ona se javljaju samo u slučaju osnivanja društva za obavljanje pojedinih oblasti poput vojne industrije, telekomunikacija i slično, ili na pojedinim dijelovima državne teritorije (Čović, S, 2003: 51).

Društvo s ograničenom odgovornošću je privredno društvo u koje jedna ili više pravnih ili fizičkih osoba unose uloge u skladu sa unaprijed dogovorenim temeljnim kapitalom, pri čemu broj članova društva nije ograničen (Tolušić, E, 2012: 104). Pravno lice je fikcija prema teoriji fikcije jer isto može postojati kako sa više tako i sa samo jednim licem (Šogorov J, 2005: 197). Zajedničke karakteristike privrednih društava jesu da je privredno društvo organizovana grupa ljudi sa svojstvom pravnog lica, ali kao subjekt u pravu različito od lica koja ga sačinjavaju. Ono je pravno lice koje obavlja jednu ili više privrednih djelatnosti s ciljem sticanja dobiti djelujući kao samostalna organizacija (Mićović M, 2010: 29). Djelatnosti privrednog subjekta su sve slobodno odabrane poslovne aktivnosti koje su pravno dopuštene.

2. OPĆENITO O KRIVIČNOJ ODGOVORNOSTI

Da bi se što bolje razmotrila krivična odgovornost pravnih lica neophodno je pomenuti odgovornost fizičkih lica. Kada se govori o krivičnoj odgovornosti fizičkih lica u istoj su sadržana dva bitna elementa koja moraju biti uzajamno povezana. Ta dva elementa su uračunljivost i krivnja. Uračunljivost, predstavlja sposobnost rasuđivanja fizičkog lica o svojim postupcima. Prema Krivičnom zakonu BiH (u daljem tekstu: Zakon) , ne smatra se uračunljivim „lice koje u vrijeme učinjenja krivičnog djela nije moglo shvatiti značaj svog djela ili nije moglo upravljati svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja“ (Član 34. Zakona). Na osnovu uračunljivosti se vrši procjena krivnje. Krivnja

predstavlja psihički odnos učinioca spram krivičnog djela koje je počinio ili koje mu se stavlja na teret. Kada su u pitanju fizička lica ova konstrukcija i ova teza je neosporna. Prilikom svakog konkretnog slučaja učinjenja krivičnog djela od strane fizičkog lica može se utvrditi uračunljivost i stepen krivnje.

Postavlja se pitanje kako pravno lice može biti „uračunljivo“ ili ne? Ovo pitanje je predmet polemike u naučnom svijetu, ali i u praksi, zбо različitih mišljenja. Prihvatljiva je konstrukcija kod koje se iz uračunljivosti i krivnje fizičkog lica, koje ima svojstvo odgovornog lica u pravnom licu izvodi odgovornost pravnog lica. Odgovornost pravnog lica se prije svega ogleda u činjenici da li je ono steklo određenu protupravnu korist, a koja je rezultat učinjenja krivičnog djela fizičkog lica. Specifičnost pravnog lica u odnosu na fizičko lice se upravo ogleda u ranije navedena dva elementa: uračunljivosti i krivnje. Kako samo fizičko lice može izvršiti krivično djelo, krivičnu odgovornost pravnog lica je moguće izvoditi iz krivične odgovornosti fizičkog lica, kao odgovornog lica u tom pravnom licu. Prema članu 125. Krivičnog zakona BiH pravno lice je odgovorno za krivično djelo i kada počinilac za učinjeno krivično djelo nije kriv. Učinilac krivičnog djela ne mora biti odgovorno lice u pravnom licu, ali kada je prema okolnostima posla, odgovorno lice moralo znati za krivično djelo ili joj krivično djelo nije moglo ostati nepoznato, pravno lice se ne oslobađa odgovornosti, pa čak i kada učinilac krivičnog djela bude oslobođen odgovornosti usljed neuračunljivosti, zablude ili slično.

„Pravna osoba ne može izvršiti radnje koje može fizička osoba, a koje krivično zakonodavstvo propisuje kao krivično djelo, ali to ne znači da ne može pravna osoba preko svojih organa odlučujuće doprinijeti krivičnom djelu“ (Sijerčić-Čolić H.:2012:214). Iz citiranog se uočava da u činjenju krivičnog djela od strane pravnog lica ključnu ulogu imaju organi pravnog lica. Organe pravnog lica upravo čine fizička lica koja su kao individue ili u sklopu grupe po pravnoj prirodi mogući izvršioци krivičnog djela.

„Pravne osobe mogu biti odgovorne za krivična djela iz ovog zakona i za druga krivična djela propisana zakonom Bosne i Hercegovine.“ (član 134. Zakona) Istu formulaciju koriste i ostali krivični zakoni na teritoriji BiH.

3. ZASTARA UTVRĐIVANJA KRIVIČNE ODGOVORNOSTI U ZAKONODAVSTVU BIH

Utvrđivanje krivične odgovornosti pravnih lica u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine uvedeno je reformama iz 2003.godine. Pravosudna reforma donijela je znatne izmjene i promjene u krivičnom zakonodavstvu. Promjene se odnose između ostalog i na uvođenje krivične odgovornosti, ali i na zastaru krivične odgovornosti pravnih lica. Zastara utvrđivanja odgovornosti pravnih lica u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine uređena je Krivičnim zakonom BiH, krivičnim zakonima entiteta i Distrikta Brčko, te Zakonom o krivičnom postupku na nivou države, entiteta i Distrikta Brčko. U svim navedenim krivičnim zakonima odgovornost pravnih lica za krivična djela obrađena skoro pa identično u glavi XIV. Zakoni o krivičnom postupku na državnom nivou, u entitetima i Brčko Distriktu uređuju procesne aktivnosti u vezi pravnih lica u različitim fazama postupka. Prema članu 146., stav 1. Krivičnog zakona Federacije BiH,

zakonodavac nije utvrdio zastarjelost krivičnog gonjenja pravnih lica i utvrđivanje njihove odgovornosti, te se zastara krivičnog gonjenja, a samim tim i utvrđivanje krivične odgovornosti pravnih lica utvrđuje prema općim odredbama koje važe za fizička lica. Kako je navedeno u članu 15. Krivičnog zakona Federacije BiH krivično se gonjenje ne može poduzeti kad od učinjenja krivičnog djela protekne:

- „trideset pet godina za krivično djelo s propisanom kaznom dugotrajnog zatvora;
- dvadeset godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko deset godina;
- petnaest godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko pet godina;
- deset godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko tri godine;
- pet godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko jedne godine;
- tri godine za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora do jedne godine ili novčanom kaznom“.

Na isti način je utvrđena zastara krivične odgovornosti i propisima Brčko distrikta BiH i Republike Srpske. Sva četiri krivična zakona, u dijelu koji se bavi pravnim licima utvrđuje da se zastarjelost krivičnog progona, a time i utvrđivanje odgovornosti pravnog lica utvrđuje na osnovu člana-ova iz općeg dijela krivičnih zakona.

Tabela: Prikaz vremena zastare, te uporedba kazni za fizička i pravna lica

ZASTARA KRIVIČNOG GONJENJA	KAZNA ZA FIZIČKA LICA ČL.15 KZ BIH	KAZNE ZA PRAVNA LICA ČL.144 KZ BIH
35 godina	Kazna dugotrajnog zatvora	Pravnoj osobi se umjesto novčane kazne može izreći kazna oduzimanje imovine.
20 godina	Preko 10 godina	
15 godina	Preko 5 godina	
10 godina	Preko 3 godine	Novčanom kaznom najmanje 2.500.000 KM ili do dvadesetorostrukog iznosa prouzrokovane štete ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.
5 godina	Preko 1 godine	Novčana kazna do 850 000 KM ili deseterostrukog iznosa prouzrokovane štete ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.
3 godine	Kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna	

U tabeli su prikazane godine protekom kojih nastaje zastara krivičnog gonjenja, te uporedba kazni za fizička i pravna lica. Jasno je vidljivo da se za zastaru krivičnog gonjenja i utvrđivanja krivične odgovornosti pravnih lica primjenjuju odredbe koje se odnose na fizička lica, ali i razlike u kaznama s obzirom na kaznene pragove. Budući da se radi o specifičnim kategorijama, neophodno je da zakonodavac utvrdi *lex specialis* zakon koji će urediti sva pitanja u vezi pravnih lica u krivičnim okvirima, pa tako i zastaru

krivičnog gonjenja pravnih lica, kao što je to slučaj u uporednom pravu. Prva od zemalja u regiji, Republika Hrvatska je 2003. godine krivičnu odgovornost proširila i na pravna lica Zakonom o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. Republika Slovenija je 2004. godine donijela Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela koji pretrpio izmjene i dopune 2008. i 2012. godine. Najviše izmjena i dopuna pretrpio je Zakon Republike Crne Gore koji je stupio na snagu početkom 2007. godine, kojim su propisani uslovi odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se primjenjuju prema pravnim licima, kao i krivični postupak u kome se te sankcije izriču. I Republika Srbija se od 2008. godine može pohvaliti istoimenim zakonom, kojim je utvrdila krivične sankcije koje se mogu izreći pravnim licima, pravila postupka u kojem se odlučuje o odgovornosti pravnih lica, izricanje krivičnih sankcija, donošenje odluka o rehabilitaciji, prestanku mjere bezbjednosti ili pravne posljedice osude i izvršenje sudskih odluka. Bosna i Hercegovina je poput Republike Hrvatske 2003. godine propisala odgovornost pravnih lica, odnosno lica za krivično djelo koje je izvršilac učinio u ime, za račun ili u korist pravnog lica, ali nažalost ne *lex specialis* propisom kako su to regulisale države u regionu.

4. ZAKLJUČAK

U skladu sa primarnom funkcijom države ista je dužna štiti sve one koji se nalaze pod njenom jurisdikcijom uspostavljanjem adekvatnog sistema zaštite i sigurnosti. Pravna lica ne mogu biti izvršioci krivičnih djela. Kao izvršioci krivičnih djela mogu se pojaviti samo fizička lica dok, pravna lica mogu imati krivičnu odgovornost koja se izvodi iz odgovornosti i krivnje učinioca krivičnog djela, to jeste fizičkog lica.

Krivično gonjenje i odgovornost pravnog lica uvedeno je u Bosni i Hercegovini reformama iz 2003. godine, kada je pored krivične odgovornosti fizičkog lica, predviđena i odgovornost pravnog lica. U krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini, entitetima i Brčko distriktu BiH odgovornost pravnih lica za krivična djela utvrđena je u glavi XIV. U zakonima o krivičnom postupku na nivou države, entiteta i Distrikta Brčko uređene su procesne aktivnosti u vezi pravnih lica u različitim fazama postupka. Za zastaru krivičnog gonjenja i utvrđivanje odgovornosti pravnog lica primjenjuju se opće odredbe krivičnih zakona u BiH, te je više no neophodno da zakonodavac utvrdi *lex specialis* propis koji će urediti sva pitanja u vezi pravnih lica u krivičnim okvirima, pa tako i zastaru krivičnog gonjenja istih.

LITERATURA

1. Čović, Š.: Poslovno pravo, Company law, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003.
2. Mićović, M.: Privredno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za

- pravne i društvene nauke, Kragujevac, 2010.
3. Sijerčić-Čolić, H.: Krivično procesno pravo, Knjiga II Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012.
  4. Šogorov, J.: O pojmu i pravnoj prirodi jednopersonalnog (jednočlanog) društva, Pravni život, 2005, vol. 54, br. 11, 191-200.
  5. Tolušić, E.: Jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol.3 No.2, Prosinac 2012.,103-107.
  6. Zakon o privrednim društvima Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 81/15)
  7. Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik, BiH“ br. 3/2003, 32/2003.ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015 I 35/2018).
  8. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17).